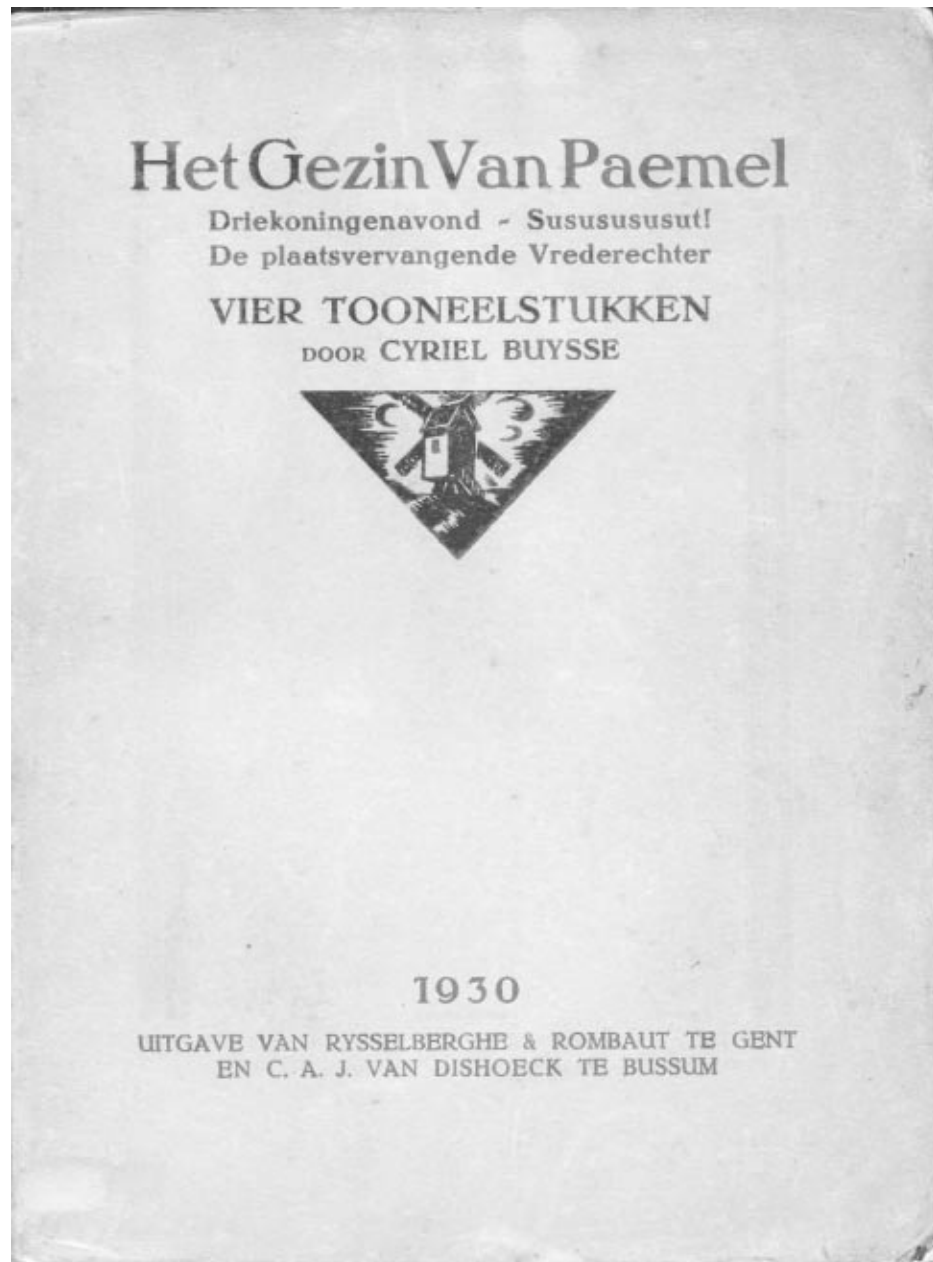

© JEAN KOENE 1994

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd, gekopieerd of overgenomen,
zonder de schriftelijke toestemming van de schrijver.

Sociaal-realisme

Over 'Het Gezin Van Paemel' (Cyriel Buysse)

SOCIAAL-REALISME

In de laatste decennia van de negentiende eeuw begon in de Vlaamse Beweging een nieuw besef te ontwakken. De flaminganten hadden tot dan toe verwoed strijd geleverd voor de verheffing van het Vlaamse volk en daarbij sterk de nadruk gelegd op het taalrecht: het verwerven van een eigen erkende taal voor het Vlaamse deel van België. De jongere generaties in Vlaanderen raakten er echter steeds meer van overtuigd dat voor de ontwikkeling en de emancipatie van het Vlaamse volk nog heel wat anders nodig was.

Een van de eersten die een nieuw geluid lieten weerklinken, was de jonge, veelbelovende schrijver August Vermeylen (1872-1945). In 1895 publiceerde hij zijn *Critiek der Vlaamsche Beweging*, een opzienbarend artikel waarin hij zich verzette tegen een zekere enghartigheid die hij bij de voorvechters van de Vlaamse zaak meende te bespeuren en waarin hij pleitte voor een verbreding van de doelstellingen van de Vlaamse emancipatiestrijd.

In dat artikel begint Vermeylen met zijn waardering uit te spreken voor de grote 'karakters' die zich in de voorafgaande vijftig jaar voor de Vlaamse Beweging hebben ingezet. Hij prijst hen als 'mannen met sterken en ernstigen wil, die zich door niets lieten afschrikken'. Een van de duurzame verworvenheden die Vlaanderen aan hen te danken heeft, schrijft Vermeylen, is het bezit van een geheel eigen letterkunde. De namen van Conscience, Guido Gezelle, Hugo Verriest en Albrecht Rodenbach zullen voor altijd met de Vlaamse Beweging verbonden blijven, omdat zij in hun geschriften de geest van Vlaanderen tot uitdrukking hebben gebracht.

Ondanks zijn bewondering voor wat de Vlaamse Beweging in het verleden heeft gepresteerd, voelt Vermeylen zich gedrongen, kritische kanttekeningen te plaatsen bij het eigentijdse flamingantisme. Om te beginnen tekent hij bezwaar aan tegen de manier waarop in Vlaamsgezinde kringen wordt omgesprongen met de term 'ras'. Voortdurend wordt naar voren gebracht, dat het Vlaamse volk van Germaanse oorsprong is en daardoor meer affiniteit heeft met Duitsland dan met Frankrijk. Het is moeilijk na te gaan, meent Vermeylen, van welk volk of van welke volken de Vlamingen afstammen. In Vlaanderen kom je het 'kort- en langschedelig' mensentype tegen en men mag gerust aannemen dat er in de loop der eeuwen heel wat Frans, Spaans, Duits en joods bloed in de Vlaamse aderen terecht is gekomen. Het benadrukken van raskenmerken kan gemakkelijk ontaarden in rassenhaat.

Een ander verschijnsel in het flamingantisme waar Vermeylen moeite mee heeft, is de 'wat

gedwongen afkeer' van Frankrijk. In het verleden was die afkeer wellicht onvermijdelijk, maar de tijden zijn zo veranderd, dat de Vlamingen zich voortaan zonder gevaar kunnen openstellen 'voor al het schoone en sterke wat het Fransche volk ooit voortbracht'.

Vóór alles acht Vermeylen het van belang, dat men de hoofddoelstelling van de Vlaamse Beweging in het oog houdt: 'het Vlaamsche volk in staat stellen zich volkomen te ontwikkelen'. Vanzelfsprekend speelt het bezit van een eigen taal daarbij een fundamentele rol, maar 't gebruik van 't Vlaamsch is een middel en geen doel'. Voor zijn ontwikkeling heeft de Vlaming méér nodig, vooral verbeteringen op stoffelijk gebied. Van ontwikkeling kan namelijk geen sprake zijn, zolang de grote massa in Vlaanderen zich twaalf uur per dag moet 'afsloven aan mechanische arbeid' en desondanks armoede lijdt. De taak van de Vlaamse Beweging is niet beëindigd, als men bereikt heeft dat de Vlaamse arbeider niet meer in het Frans, maar in het Vlaams wordt overheerst en bestolen. Naar het oordeel van Vermeylen wordt de taalkwestie nog te veel gezien als het middel bij uitstek om het volk te verheffen, terwijl het toch duidelijk is dat 'de wereld-strijd tussen bezitters en niet-bezitters honderdmaal meer gewicht' heeft. 'Het "in Vlaanderen Vlaamsch" kan dus de leus niet zijn van ons geheele streven' – aldus Vermeylen.

TERUGBLIK

In een gesprek dat Vermeylen twaalf jaar later voerde met de letterkundige journalist Elias d'Oliveira (1886-1944) en dat is vastgelegd in het boekje *De mannen van '80 aan het woord* (1907), blik hij nog eens terug op de ontwikkeling die zich in de Vlaamse Beweging heeft voorgedaan. Met een zekere voldoening stelt hij dan vast dat het bredere maatschappelijke streven in de Vlaamse Beweging inderdaad op gang is gekomen. De taalstrijd is naar de achtergrond verschoven, maar wordt wel nog steeds gevoerd. Terecht overigens, meent Vermeylen. Dat de Vlaming voor de rechter geen Frans meer hoeft te spreken, vindt iedereen intussen vanzelfsprekend, maar in het onderwijs is de toestand nog steeds niet zoals het hoort. Daar gaat men nog onverminderd voort met het 'ontvlaamschen' van de jeugd.

In het verleden was het zo, dat de taalstrijd alle energie opeiste, met als gevolg dat andere aspecten van de emancipatiestrijd weinig of geen aandacht kregen. Toch waren er ook toen al Vlamingen die inzagen en betoogden dat het Vlaamse volk van de armoede moest worden bevrijd. Vermeylen noemt als voorbeelden: de dichter Julius Vuylsteke (1836-1903) en de volksvertegenwoordiger De Maere, die in 1869 een toespraak hield in de Kamer, 'waarin hij een algemeen tafereel ophing van de ellende in Vlaanderen, in verband met de geheele achterlijkheid van 't land'. Veel Vlaamse politici waren zich echter de noodzaak van sociale maatregelen niet bewust, vandaar dat Vermeylen zich destijds geroepen voelde, 'de gangbare meeningen omtrent den Vlaamschen strijd' tegen te spreken. Wat hem en zijn geestverwanten voor ogen stond, vat hij dan nog eens bondig samen:

De Vlaamsche Beweging is niet alleen een taalbeweging, maar een sociale beweging in den ruimsten zin des woords. Zij moet niet alleen aan de menschen hun taalrechten verzekeren, maar ook het middel zijn, om alle krachten die in het Vlaamsche land nog sluimerend zijn wakker te maken.

Een wat oudere tijdgenoot van August Vermeylen (1872-1945) was de romanschrijver Cyriel Buysse (1859-1932). Beiden behoorden zij tot de oprichters van het avant-gardeblad *Van Nu en Straks*, dat tussen 1893 en 1901 met een zekere regelmaat verscheen. Verbazingwekkend is het dan ook niet, dat ook in het werk van Buysse iets doorschemert van de meningsverschillen in het Vlaamse kamp over de doelstellingen van de emancipatiestrijd. Buysse schrijft daarover geen artikelen, maar een roman.

’N LEEUW VAN VLAANDEREN’

Hoofdpersoon in Buysse’s politieke roman *’n Leeuw van Vlaanderen* (1900) is Robert, een man die van zijn geld leeft en een rustig bestaan leidt op het platteland. Hij heeft tijd om lange wandelingen te maken en het leven van zijn medemensen aandachtig te observeren. Hij is niet blind voor de werkelijkheid, zodat het al gauw tot hem doordringt dat er een enorm verschil is tussen de levensstaat die hemzelf vergund is en die van zijn armoedige dorpsgenoten. Zijn gemoedsrust begint eronder te lijden. Hij raakt vervuld van medelijden met ‘de domme onwetende boeren, armzalig opgevoed, levend in krochten op het vochtig land, dag aan dag sjouwend en zich afbeulend’ voor hun meesters, die in weelde leven. Die meesters zijn: ‘de Geestelijken en de Heeren; de Kerken en de Kasteelen’. De boeren zijn arm, vuil en lelijk: ‘zij leken op de beesten waarmee zij leefden en waarnaar zij roken’.

Op een dag ontvangt Robert een brief van zijn oude vriend Louis Chattel, waaruit hij allerlei bijzonderheden verneemt over een onlangs opgerichte politieke groepering: de Christelijke Volkspartij. Louis is erbij betrokken en vraagt Robert, daaraan ook zijn medewerking te verlenen. De nieuwe partij heeft als leuze: ‘Alles voor Vlaanderen! Vlaanderen voor God! Vrijheid en verheffing van ons diep gezonken en vernederd volk’. Wij willen, schrijft Louis, ‘door broederlijke liefde en geloof in God, zowel op materieel als op moreel gebied de verheffing en ontwikkeling bewerken’ van de arme plattelandsbevolking.

De Christelijke Volkspartij wil het sociale beleid van de regering radicaal veranderen en probeert met andere ‘anti-regeeringsgezinde groepen’ een Algemeen Verbond te sluiten, om effectiever strijd te kunnen leveren tegen de ‘klerikaal-conservatieve partij’.

ALGEMEEN VERBOND

Dat Algemeen Verbond komt inderdaad tot stand en er heeft een eerste gemeenschappelijke verkiezingsbijeenkomst plaats. In Gent! Als sprekers treden tijdens die bijeenkomst op: de advocaat Hebbelijck, vertegenwoordiger van de doctrinair-liberalen; de advocaat Hardan, vertegenwoordiger van de liberale progressisten en Jan Kappuijns, de ‘leader’ van de Gentse socialisten.

Hebbelijck, de doctrinair-liberaal, werkt aan het Verbond mee, om zich met meer kracht teweer te kunnen stellen ‘tegen den traditioneelen vijand: het clericalisme’. Hoewel hij een afkeer heeft van alles wat naar collectivisme zweemt, is hij bereid een tijdelijk bondgenootschap aan te gaan met de progressisten, de socialisten en de christelijke democraten. In samenwerking met hen hoopt hij erin te slagen, ‘s lands bewind te rukken uit de rooversklauwen van de klerikalen’.

Hardan spreekt namens de liberale progressisten en legt aan het publiek uit, welke plaats zijn groepering inneemt in het politieke spectrum. De liberale progressisten zijn ontstaan door een scheu-

ring die zich in de oude liberale partij heeft voltrokken. Veel vooruitstrevende liberalen staan wat hun opvattingen betreft dicht bij het socialisme, ‘waarvan zij nagenoeg alle de grondbeginselen’ huldigen, maar voelen er niets voor ‘socialist’ genoemd te worden.

Na deze twee sprekers beklimt een nog niet eerder aangekondigde woordvoerder het spreekgestoelte. Het is Koppens, een flamingant. Hij is – zo vernemen we in dit verhaal – ‘enkel naar de meeting gekomen om er het flamingantisme te verdedigen’: van medelijden of rechtvaardigheidsgevoel ‘ten opzichte van de proletariërs’ is bij hem geen spoor te bekennen. Koppens heeft zijn vaste aanhang meegenomen naar de vergadering: studenten met groene petten en zware knuppels, hun zogeheten ‘goedendags’.

Voor Koppens is de taalkwestie, de taalstrijd hoofdzaak. De grote vijand is volgens hem niet het klerikalisme, maar Frankrijk en de Franse invloed. Daartegen dient de Vlaming ‘een bloed- en rasenhaat’ te koesteren, meent hij. Koppens is conservatief en fel gekant tegen het socialisme; hij is slechts ‘wild en doordrongen van flamingantisme’. Volgens hem zijn alle rampen afkomstig uit Frankrijk: invasies, revoluties, burgeroorlogen, dwingelandij en verdorven zeden. Door de verpestende invloed van Frankrijk heeft Vlaanderen zijn stoere kracht verloren en is er nu ‘geen Vlaamsch ras meer in Vlaanderen’. Als Koppens uitgesproken is, heffen zijn aanhangers de strijdzang aan:

*Zij zullen hem niet temmen
Den fieren Vlaamschen Leeuw.*

Maar Koppens en de zijnen krijgen niet de kans, zich dit Vlaamse lied toe te eigenen, want heel de zaal veert op en zingt vol begeestering mee.

Vervolgens komt Kappuijns aan het woord. Hij is de leider van de Gentse socialisten en bevindt zich hier duidelijk op eigen terrein. Het wordt doodstil in de zaal, er heerst een sfeer van gespannen verwachting. Kappuijns spreekt de aanwezigen toe in het Gentse dialect. Verwijzend naar de vorige spreker, begint hij met iets goeds te zeggen over Frankrijk, want Frankrijk heeft, naar zijn oordeel, niet alleen maar kwaad gedaan. Vroeger wel, toen Frankrijk het land was van de koningen en prinses. Maar er is ook een ander Frankrijk: ‘het Frankrijk van de revolutie, het Frankrijk van 1789, van 1848 en van 1870’. Dát Frankrijk – aldus Kappuijns – ‘hêt ons, socialisten, zuu te zeggen in ’t leiven geroopen’. Bij deze laatste woorden verheffen de werknemers van de Gentse katoenspinners zich van hun stoelen om uit volle borst de ‘Marseillaise’ te zingen en hun rode vlaggen op te steken.

Daarna wordt het weer rustig in de zaal en kan de socialistische voorman zijn uiteenzetting vervolgen. Er wordt, zegt hij, hier wel vaker beweerd dat de socialistische gedachte uit Duitsland naar Vlaanderen is gekomen en dat wij daarvoor het Germaanse ras dankbaar moeten zijn. Daartegen is niets in te brengen: de namen van Karl Marx, Bebel en Liebknecht ‘stoan in gouwene letters op onze muren geschreive’. Maar, voegt hij eraan toe, dat neemt niet weg dat de Duitsers in Frankrijk het ei zijn gaan halen dat ze in hun eigen land hebben uitgebroed.

Over de taalkwestie denkt Kappuijns heel anders dan zijn voorganger Koppens. Hij vindt het juist goed, als de arbeiders een beetje Frans leren, want als zij hun klachten in twee talen kunnen uiten,

vinden zij eerder gehoor. Zeker, zegt Kappuijns, de flaminganten hebben goed werk verricht. Zij hebben ervoor gezorgd, dat kennis en gebruik van de Vlaamse taal verplicht is gesteld voor rechters, advocaten, leraren en ambtenaren die in Vlaanderen werkzaam zijn. Dat is een goede zaak. Maar voor de arbeider zijn andere dingen van groter belang. De arbeider wil geen honger meer lijden. Wat hij vóór alles nodig heeft, is: een beter lot, meer rust, minder slavenarbeid, hoger loon, een betere woning en beter eten. Of boeken in het Frans of in het Vlaams zijn geschreven, zal hem een zorg zijn. Als zijn stoffelijke welstand verbeterd is, zal hij misschien ook verzen en romans gaan lezen, of schrijven! Vooreerst wil hij geen romans of verzen, maar 'buufstukken'.

Tenslotte is het de beurt aan Robert om zijn verhaal af te steken. Hij wijst op de nood die op het platteland heerst. Tot zijn spijt moet hij constateren dat er 'een soort wederzijdsche antipathie tussen stad- en landbewoners' is gegroeid, waardoor zij 'als vreemden, bijna als vijanden' tegenover elkaar staan. De zaal luistert met aandacht naar de toespraak van Robert, waarin hij de ellende van het platteland afschildert. Het lot van de mensen daar moet ook verbeterd worden, zegt hij, maar daarbij is het niet alleen maar te doen om stoffelijke verbeteringen:

Neen, neen, niet enkel 'buufstukken', niet enkel materiële welstand en minder omvattende arbeid maar ook en vooral de zedelijke troost, het geestelijk levensideaal, de morele waardigheid, 't geloof, het rein geloof in iets dat goed en zacht versterkend is.

Robert is de zachte kracht in het politieke spanningsveld dat Cyriel Buysse voor zijn lezers zichtbaar maakt. Robert is de 'Vlaamsche Leeuw' in dit verhaal, maar door zijn pleidooi voor een vreedzame aanpak krijgt hij al gauw de naam van 'tamme Vlaamsche leeuw'. De echte strijd, die kort daarop losbrandt, kan hij niet aan. Als overall woelingen uitbreken, schrikt hij terug en zoekt hij weer de stilte op van het platteland.

BUYSSE EN ANSEELE

Toen Buysse zijn roman schreef, ging zijn sympathie ongetwijfeld uit naar de zachtmoedige Robert. Met het verweer van Robert tegen het biefstuksocialisme van Kappuijns zal hij in stilte hebben ingestemd. Waarschijnlijk heeft Cyriel Buysse in de dagelijkse werkelijkheid soortgelijke bezwaren gehad tegen de opvattingen van Eduard Anseele, de leider van de Gentse Werkliedenpartij, die – volgens Buysse-kenner Ant. van Elslander – voor de romanfiguur Kappuijns model heeft gestaan. Dat verhinderde niet dat Buysse en Anseele spoedig na het verschijnen van deze roman met elkaar bevriend raakten. Toen Buysse in 1902 zijn toneelstuk *Het gezin van Paemel* klaar had, bleek Anseele daar zeer mee ingenomen. Jarenlang bleef dat stuk behoren tot het repertoire van de 'Multatuli-Kring', de toneelvereniging van de Gentse socialisten.

'HET GEZIN VAN PAEMEL'

Hoewel Buysse's toneelstuk over het gezin Van Paemel de sociale problematiek behandelt van het platteland, genoot het een grote populariteit in de kring van Gentse socialisten. Het stuk brengt de tra-

gische ondergang in beeld van de gezagsgetrouwe pachtboer Van Paemel. De man heeft zijn leven lang gezwoegd en zonder mankeren zijn pachtgeld betaald, maar wordt ondanks zijn hondentrouw aan zijn landheer, baron de Villermont de Wilde, aan de kant gezet, als een onbruikbaar stuk gereedschap. De baron ziet liever een andere pachter op zijn boerderij, een jonge kracht, die een hogere pacht kan betalen en die – eveneens een wezenlijk punt – geen kinderen heeft waaraan een landheer van de oude stempel aanstoot moet nemen.

Dat *Het gezin Van Paemel* bij de Gentse Werkliedenpartij in goede aarde viel, ligt voor de hand. Het is een aanklacht tegen de willekeur en de meedogenloosheid waarmee de groten der aarde hun ondergeschikten behandelen. Bovendien wordt in dit stuk over het leed van de boeren een verbinding gelegd naar de ellendige toestand waarin het stadsproletariaat op dat moment verkeert. Eduard, de oudste zoon van boer Van Paemel, is namelijk geen boer geworden, maar fabrieksarbeider in de stad en – steen des aanstoots voor de baron en voor zijn vader – overtuigd socialist.

Zoon Eduard, ijzergieter en socialist, is de eerste op wie de aandacht wordt gevestigd in het stuk. Als het gordijn opengaat, zit hij in de boerderij van zijn ouders de krant te lezen. Na enige tijd begint hij heftig te reageren op wat hij leest. Politieagenten en soldaten hebben het vuur geopend op arbeiders die in opstand zijn gekomen. Er zijn doden en gewonden. Omdat verwacht wordt dat de onrust nog zal toenemen, zullen enkele lichten van jonge mannen onder de wapens worden geroepen. Eduard weet wat er aan de hand is: ‘de troebels zillen blijven duren, zuelang dat de boazen aan d’eischen van ’t wirkvolk gien voldoeningje geven’. Zijn moeder en twee van zijn zussen, die in hetzelfde vertrek zitten, horen hem uitvallen:

We zijn d’r, nondedzju, beu van, van huel ons leven lang veur ‘n drueg stik brued lijk arme sloaven te blijven wirken. We willen recht, we willen ons diel van ‘tgien da we zelve moaken. En goat ’t mee zachtheid niet, dan zal ’t mee geweld gebeuren.

Moeder Van Paemel is met stomheid geslagen als ze deze harde woorden hoort. Het enige wat ze nog kan, is op haar knieën neerzinken voor het ‘Christusbeeld’ en een onzevader bidden. Maar met dat gebaar van onderworpenheid wekt ze de woede op van haar zoon. Schamper roept hij uit:

Schied er uit, moeder! dat er ne God van rechtveirdigheid woare, doar ‘n zoën zulk gien gruweldoaden op de weireld gebeuren, ‘k ‘n Gelueve nie mier aan uldere God; d’r ‘n es giene God veur d’oarme menschen.

Als vader Van Paemel even later binnenkomt en hoort wat er aan de hand is, barst de bom helemaal. Van Paemel staat achter het gezag. Hij veroordeelt het optreden van de opstandige arbeiders en de socialisten, en natuurlijk ook de opvattingen van zijn zoon Eduard. Die probeert zich eerst nog te verdedigen, maar loopt tenslotte kwaad het huis uit om zich bij de opstandelingen aan te sluiten.

Voor de zoon Kamiel, die met de vader is thuisgekomen, ligt er een oproepingsbevel van het leger. Hij moet zich zo spoedig mogelijk bij ‘zijnen diepo’ melden. Ook hij verdwijnt van het toneel, maar komt korte tijd later nog even terug, om te laten weten, dat hij uit het leger weggelopen is, omdat hij

gezien heeft, dat de soldaten op de arbeiders schieten. Hij vlucht de bossen in en weet aan zijn achtervolgers te ontkomen. Later komt er een brief van hem, – uit Amerika!

Boer Van Paemel komt voor alles alleen te staan. De zoon die hem nog rest, Desiré, sterft. Zijn dochter Celestine, een preutse kwezel, vertrekt naar een klooster. Haar zus Cordula, de enige die het boerenwerk aankan, moet de boerderij verlaten, omdat ze trouwt met de stroper Masco, de aartsvijand van de baron. De enige die dan nog rest, Romanie, wordt door de baron uitverkoren – en gedwongen – om naar het kasteel te komen. Daar zal zij worden opgevoed tot ‘femme de chambre’. Lang blijft ze daar overigens niet, want ze wordt weggestuurd, als ze in verwachting blijkt. Ze verwacht een kind van Maurice, de zoon van de baron, maar volgens de officiële berichten heeft ze het aangelegd met een ‘toafelknecht’.

Aan het slot van het stuk zitten vader en moeder Van Paemel alleen in een armoedig krochtje, vreemd van hun kinderen en belast met de zorg voor het kind van Romanie. Het merendeel van het gezin zit in Amerika, een land waar nog een fatsoenlijk bestaan te vinden is.

Buysse ondervond veel waardering voor zijn romans en toneelstukken, in België, maar vooral ook in Nederland. Buysse woonde zelfs een tijdlang in Nederland en verschillende van zijn werken werden daar uitgegeven. Ofschoon zijn boeken door veel Vlamingen werden gelezen en zijn toneelstukken in Gent met enthousiasme werden gespeeld en bekeken, kreeg hij van zijn landgenoten ook wel eens kritiek te horen. Een Belgische commissie, die zijn werk moest beoordelen in verband met de toekenning van een literaire prijs, passeerde hem als schrijver vanwege zijn ruwe taalgebruik, zijn ‘ploeteren in het vuile’ en zijn ‘grof-zinnelijke voorstellingen’. De commissie vond bovendien dat Buysse het leven te eenzijdig voorstelde als ‘een aaneenschakeling van rampen’.

De bezwaren van de commissie werden beslist niet gedeeld door de leden van de ‘Multatuli-Kring’. Op 23 januari 1903 voerden zij in de socialistische Feestzaal in Gent voor de eerste maal *Het gezin Van Paemel* op en elf maanden later het stuk *Driekoningenavond*, een toneelbewerking van *De Biezenstekker*. Buysse had zijn novelle over *Vrouw Cloet* en haar gezin aangepast aan de behoeften van de ‘Multatuli-Kring’. Het verhaal werd door hemzelf in toneelvorm omgegoten en de taal ervan werd vlaamst. De verhaalinhoud onderging ook enige wijziging, ter versterking van het dramatisch effect en ter verhoging van het sociaal-kritisch gehalte. Anders dan in *De Biezenstekker* werden in *Driekoningenavond* de veroorzakers van alle miserie beschuldigend aangewezen: de rijken en de geestelijken!

In Gent werd de toneelkunst levendig beoefend, om door middel van woord en gebaar het volk bewust te maken van zijn sociale positie. Maar in de Feestzaal, waar de ‘Multatuli-Kring’ optrad, was het niet altijd ernst, kommer en kwel. Er werden ook kluchten en blijspelen gespeeld. Van Buysse stonden op het repertoire: *Het gezin Van Paemel*, *Driekoningenavond*, en de komische eenakter *Sususususut!*.